

Magazine van
en voor kritisch
katholieken

MARIËNBURG

GLOED

onder de as

Documentatie en verslag van het CONGRES 26 oktober 2013

**SPECIAL
EXTRA**
maart 2014

Deze uitgave is een speciaal nummer van Mariënborg Magazine, het kwartaal-tijdschrift van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken.

Overname van artikelen is toegestaan na voorafgaand contact met de redactie.

© 2014 Mariënborg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie-adres

Per e-mail: redactie@marienburgvereniging.nl
Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen
Tel. : 024-3233749

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Technische realisatie

Uitgeverij abdij van Berne, Heeswijk

Druk

Wihabo, Geffen

Lidmaatschap / Abonnement

Het lidmaatschap van de Vereniging bedraagt € 30,- per jaar; daarbij is het abonnement op 'Mariënborg Magazine' inbegrepen. Ook krijgt men dan de Specials toegestuurd.

Losse nummers € 5,-. Aanmelden bij het secretariaat of via de website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68; BIC code: NLRABO2U.

De Mariënborgvereniging is ANBI erkend.

Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.

Secretariaat

Postbus 675 - 3800 AR Amersfoort

Tel. : 033-4690070

E-mail:

secretariaat@marienburgvereniging.nl

Colofon

GLOED ONDER DE AS

Tot de titel "Gloed onder de as" van het Mariënborgcongres van vorig jaar oktober werden de organisatoren geïnspireerd door een uitgebreid herderlijk schrijven van Martin Werlen, abt van het Zwitserse benedictijnenklooster Einsiedeln. Onder de titel "Gezamenlijk de gloed onder de as ontdekken" besprak hij de actuele situatie van de kerk in het najaar van 2012. Extra aanleiding voor hem was het gouden jubileum van de opening van het Tweede Vaticaans Concilie, en het feit dat in die dagen het door het Vaticaan ingestelde 'Jaar van het geloof' van start ging. De titel van zijn schrijven had Werlen gekozen naar aanleiding van een uitspraak van de emeritus kardinaal-aartsbisschop van Milaan, Carlo Maria Martini.

Deze had enkele weken voor zijn dood in een interview gezegd: "Ik zie in de Kerk zoveel as bovenop de gloed liggen, dat ik soms door hopeloosheid bevangen word." Na in de statutaire termijn van twaalf jaar de functie van abt te hebben vervuld, is Martin Werlen eind december 2013 afgetreden en heeft hij zich weer gevoegd in de rijen van de 'gewone' monniken.

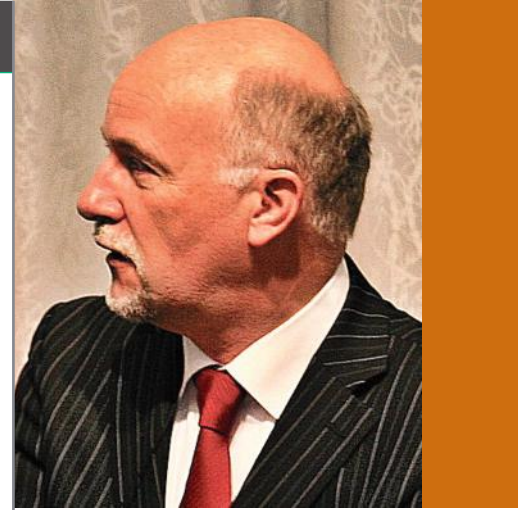
WAAROM DOEN WE HET NIET ZELF? WE KUNNEN HET HEUS WEL!

Mariënburg-voorzitter Henk Baars opent het congres en herdenkt allereerst Ruud Bunnik, prominent lid van Mariënburg, die op 25 oktober 2013, de vooravond van het congres, op 81-jarige leeftijd is overleden. Vervolgens leest hij een gedicht van Neeltje Maria Min:

*Vanmorgen zag ik door de kieren
Van de gesloten luiken licht,
Dat straalde over mijn gezicht
En al het stof als vuur
deed vieren.
Toen werd mijn kamer
warm tot op het bot
En op de kast begon
de klok te zingen
Van ruisende herinneringen
En plotseling verscheen mij god.*

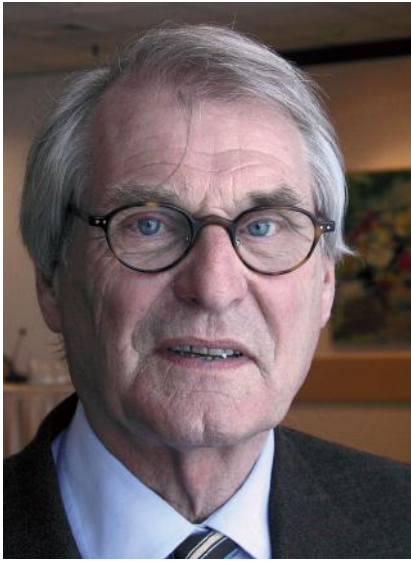
Wat vind ik het oprecht geweldig dat we met zovelen zijn, vanmorgen! En wat is er veel gebeurd om dit allemaal tot stand te brengen. En dan vooral het met ijzeren discipline werken aan de besluitvorming om te kiezen voor een thema waar we bij aanvang van ons bestaan misschien nooit aan hebben gedacht: een nieuwe koers voor gemeenschappen, zelfstandig in wisselende gradaties. In het bijzonder is afgestemd met Bezielde Verband Utrecht dat in staat was het onbehagen te kanaliseren, dat samenhangt met megafusies en opheffing van parochies. Geef die

gebouwen (voor een euro) terug aan de gemeenschap en we maken er wat van. Potentieel en talent genoeg onder christenen die zeer oecumenisch en zelfstandig de bakens willen verzetten. Je kunt je afvragen wat het diepste motief is van al die mensen die eigenlijk niets anders willen dan de kerk redden, de ecclesia redden, de gemeenschap redden. Naar die motieven gaan we op zoek en we hopen op een frisse uitkomst, waarbij onze muf-katholieke veren worden opgeschud. Waarom doen we het niet zelf? We kunnen het heus wel! Maar de Mariënburgvereniging zou de Mariënburgvereniging niet zijn, als we niet ook oprecht verontwaardigd zijn over incidenten die zo tekenend zijn voor de veelal hardvochtige en legalistische sfeer van de meeste bisdommen. Hoewel we geen achterhaalde discussies meer willen, kun je er soms niet omheen. Ik bedoel natuurlijk de schorsing van pater Harry Huisintveld vanwege vermeende fouten gemaakt tijdens een eucharistieviering. Mariënburgleden drongen er de afgelopen week op aan om een brief aan de kardinaal te schrijven met natuurlijk een afschrift aan de paus. Wat is het toch eeuwen geleden dat wij weer enig vertrouwen kregen in Rome. *Henk Baars leest dan de brief voor die tegelijk op het grote scherm wordt geprojecteerd; daaruit hier enkele passages:*

Henk Baars was voorzitter van de Acht Mei Beweging. Thans voorzitter van de Mariënburgvereniging en onder meer actief in kleine zelfstandige geloofsgemeenschap Haagse Dominicus.

...“Hoe is het toch mogelijk dat u als kardinaal, dus als een van de hoogste functionarissen in de rooms-katholieke kerk, volledig tegengesteld handelt aan wat de hoogste herder in onze kerk ons voorhoudt? Een priester die volgens iedereen die met hem te maken heeft, een voorbeeld is van een goede herder die midden tussen de mensen staat, wordt door u op formele gronden geschorst. Niet alleen hij is daar het slachtoffer van, maar ook al diegenen die om hem heen die van hem de warmte ervaren die hij in zijn omgeving uitstraalt. Wanneer komt er toch eens een einde aan het rigide beleid in onze kerkprovincie, in dit geval in uw aartsbisdom? Wanneer zullen barmhartigheid en liefde hier in de kerk van Nederland weer de plaats innemen van kille sanering en regelgeving? Wanneer houdt dat weggagen uit de kerk van goede gelovigen nu eens op? Kan dat nu eens een keer afgelopen zijn? Vandaag zijn bijna 300 trouwe katholieken – overigens meer trouw aan de paus dan aan de Nederlandse kerkleiding – in Amersfoort bijeen. Zij betuigen hun steun aan pastor Harry Huisintveld en zijn parochie, en zoeken u met klem vandaag nog de maatregelen die u tegen hem hebt genomen, ongedaan te maken.”...

TOM VAN DEN BELD, de auteur van dit artikel, studeerde Franse taal- en letterkunde, was rector van het Merlet College (Cuijk) en het Aloysius College (Den Haag), studeerde theologie en promoveerde in 1996. Hij is sinds 2010 bestuurssecretaris van de Mariënburchvereniging.

GLOED ONDER DE AS

Het klimaat in de Nederlandse rooms-katholieke kerkprovincie heeft er de laatste jaren toe geleid en leidt er nog steeds toe, dat steeds meer plaatselijke geloofsgemeenschappen hun eigen weg gaan.

Daarnaast komen parochies in de knel door een rigoureuze beleid inzake kerkfusies en kerksluitingen waarbij de kerkleiding lang niet altijd fijnzinnig te werk gaat. Mariënburch had gemeend haar jaarlijkse congres (26 okt. 2013) aan deze problemen te moeten wijden. En dat was blijkbaar ook het gevoel van de Mariënburch-leden, gezien het grote aantal deelnemers, tientallen meer dan vorige jaren.

Naar de mening van veel deelnemers is het een zeer geslaagd congres geweest. De congresgangers werden geïnspireerd door bevlogen sprekers, door voordracht en zang en door boeiende getuigenissen uit de dagelijkse praktijk van

geloofsgemeenschappen.

De 'keynote speaker' van de dag was prof. dr. Ruard Ganzevoort, theoloog-hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij sprak over "de geloofsgemeenschap voorbij het instituut Kerk". Huub Oosterhuis was uitgenodigd om zijn visie te geven op de kleine zelfstandige geloofsgemeenschap, maar was helaas verhinderd aanwezig te zijn. In zijn plaats lichtte Mariënburchlid, prof. dr. Jacques Winnubst de vergadering in over het onlangs verschenen manifest van een groot aantal katholieke hoogleraren en andere leidinggevenden over de actuele situatie van de Nederlandse kerkprovincie. De derde voordracht werd gehouden door de dominicaan Henk Jongerius, prior van het Dominicanenklooster in Huissen. Hij sprak bevlogen over "De gemeenschap als drager van de liturgie", als steun voor zelfstandige geloofsgemeenschappen om hun vieringen gestalte te geven. Deze drie voordrachten zijn, soms in verkorte vorm, opgenomen in deze speciale uitgave van *Mariënburch Magazine*. De integrale teksten zijn te vinden op de website www.marienburgvereniging.nl (dit zonder de twee puntjes op de eerste e).

Vertegenwoordigers van een aantal geloofsgemeenschappen vertelden in twee rondetafelgesprekken onder leiding van dagvoorzitter Mirjam Wolthuis over hun praktijkervaringen en gaven goede adviezen aan de congresgangers. De vier deelnemers aan het eerste gesprek deden verslag van hun ervaringen in hun eigen gemeenschap en gaven goede adviezen rondom vooral praktische problemen die zich kunnen voordoen bij het vormgeven aan een zelfstandige geloofsgemeenschap.

Aan het tweede rondetafelgesprek namen vier voorgangers deel, die vertelden over hun praktijkervaringen rond liturgie en beleid ten aanzien van het aantrekken van jongeren. Door deze twee zeer levendige gedachtewisselingen werden de congresgangers zeer geïnspireerd (zie ook blz. 10)..

In de maanden voorafgaande aan het congres heeft de theoloog-journalist *Theo van de Kerkhof* in opdracht van Mariënborg een

constateerde aan het einde van de dag dat "er iets is gaan gloeien". Dat was niet teveel gezegd. Zo enthousiast als deze keer waren de congresgangers zelden. Voorzitter Henk Baars dankt Mirjam voor haar inspirerende leiding. Hij besloot het congres met de vraag: Hoe nu verder? Het bestuur, de commissie die de contouren voor het toekomstig beleid aangeeft, de Credo-commissie en ook alle Mariënborgers zullen zich daar de komende tijd op moeten bezinnen.

zei. "Kraak desnoods je eigen kerk, als sluiting niet nodig is." Dat zelfvertrouwen moeten we aan elkaar doorgeven.

- We moeten een kerk zijn "waar de lucht doorheen blaast, voor een kerkelijk anarchisme". Ga naar buiten en bied weerstand.
- Belangrijk is dat we ons elan doorgeven aan jongere mensen. We moeten naar mogelijkheden zoeken om hen te bereiken.
- En concreet: laten we als Mariënborg samen met Beziel Verband zien hoe we kunnen reageren op het recente Ad Limina-rapport van de Nederlandse bisschoppen.

"Ik houd de sleutel zelf", zei een kerkbestuurder uit Amsterdam. "Kraak desnoods je eigen kerk, als sluiting niet nodig is." Dat zelfvertrouwen moeten we aan elkaar doorgeven.

journalistiek onderzoek verricht naar een zevental zelfstandige gemeenschappen. *Hans van der Horst*, lid van de Credo-commissie, lichtte het door Van de Kerkhof geschreven onderzoeksrapport kort toe. Een samenvatting ervan is in deze uitgave opgenomen (zie blz. 20-27; het integrale rapport is na te lezen op de website www.marienburgvereniging.nl). Een lichte, maar niettemin inhoudelijke toets werd in het programma aangebracht door verteller *Kees Posthumus*. Hij voerde het congres mee met Mozes die, zoals Exodus verhaalt, bij de farao het vertrek van zijn volk bepleitte. In een tweede optreden vertolkte hij op enthousiaste wijze de dierenfabel van de eekhoorn en de mier, "Vonken van vuur", over het aanwakkeren van een vuurtje dat bijna uit was.

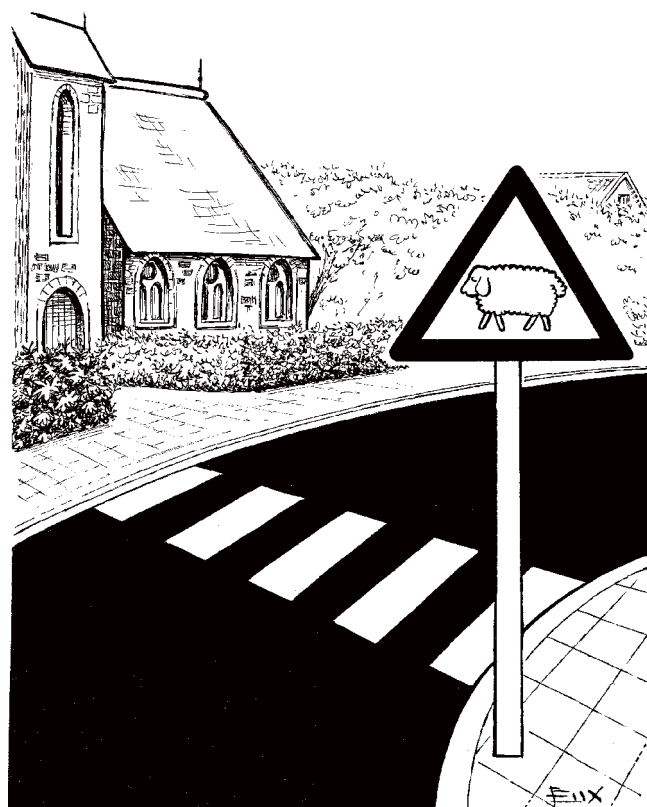
Dagvoorzitter *Mirjam Wolhuis*

HENK DEED ALVAST EEN

AANTAL SUGGESTIES:

- Er zou een bundeling moeten komen van bestaande verbanden zoals Beziel Verband, de Basisbeweging Nederland en Mariënborg. Zij zouden kunnen denken aan een wat groter evenement.
- Er is bij de geloofsgemeenschappen een nieuw bestuurlijk zelfvertrouwen te zien: "ik houd de sleutel zelf!", zoals een bestuurder uit Amsterdam in het forumgesprek

Hoezeer de congresgangers van deze dag hadden genoten, liet zich zien in de massale belangstelling voor het afsluitende drankje. Velen bleven nog lang hangen.

GLOED ONDER DE AS

MARIËNBURG CONG

26 OKTOBER 20

MARIËNBURG
Vereniging van Kritisch Katholieken

Key - Note
speaker

Ruard
Ganzevoort

GELOOFSGEMEEN- SCHAP VOORBIJ HET INSTITUUT KERK

EEN STEM VAN DUNNE STILTE

Wat is kerk? Hoe verhoudt zich het lokale ten opzichte van de instituties? Het kader is: de de-institutionalisering. De instituties verliezen hun greep op alle terreinen. Mensen hebben best interesse in de inhouden, maar willen zich niet meer een leven lang daaraan binden.

Het Evangelie stelt voortdurend de bestaande structuren ter discussie. Vandaar ook zou je kunnen zeggen dat het 'instituut christendom' een perversie is van het Evangelie.

Instituties willen temmen. Maar je hebt zowel "wilde" als "getemde" devotie nodig. Niet alle vormen van wilde devotie zijn echter heilzaam.

De twee houden elkaar in balans en in leven. "Wilde devotie" zoekt toch steeds weer enige vorm van institutie, zoiets als "een genootschap van ongebondenen". Het Evangelie stelt voortdurend de bestaande structuren ter discussie. Vandaar ook zou je kunnen zeggen dat het "instituut christendom" een perversie is van het Evangelie. Het is wel zo dat het mysterie het nodig heeft geritualiseerd te worden, maar zodra je dat doet, dreig je het mysterie kwijt te raken. Dat geeft spanning.

In het oudtestamentische boek 1 Koningen, 19 zegt God tot de profeet Elia (vs. 11-13): *"Ga naar buiten en treed voor de Heer op de berg." Toen trok de Heer voorbij. Er ging een zeer zware storm voor de Heer uit, die bergen deed splijten en rotsen verbrijzelde. Maar de Heer was niet in de storm. Op de storm volgde aan aardbeving. Maar ook in de aardbeving was de Heer niet. Op de aardbeving volgde vuur. Maar ook in het vuur was de Heer niet. Op het vuur volgde het suizen van een zachte bries. Zodra Elia dit hoorde, bedekte hij zijn gezicht met een mantel, ging naar buiten en bleef staan bij de ingang van de grot.*

God spreekt in het suizen van een zachte bries. De storm, de aardbeving en het vuur zijn de dingen waarin God zich aan Elia openbaart, maar Hij zegt daarbij meteen: "In die storm, in die aardbeving, in dat vuur ben ik niet! Ik ben niet op de plaatsen waar je mij normaal zou verwachten, maar in "de stem van dunne stilte". Zo is het ook nu, hier, vandaag. God verschijnt in "de stem van dunne stilte", aan de onderkant van je waarneming. Niet in gedruis

en geraas. Begin bij het individu. Waar vinden mensen het heilige? Niet meer op grote plaatsen, maar op stille plekken, op momenten van verwondering, zoals bij de geboorte van een kind, bij een sterfbed; op ogenblikken soms van verbijstering, van vervreemding, vertroosting, verrukking. Daar waar je raakt aan de kern, aan de grenzen van ons mens-zijn. In het lawaai van de moderne tijd zoeken naar "de stem van dunne stilte" is zoeken naar het heilige in de levens van mensen.

Wat is daarvan de betekenis voor een geloofsgemeenschap?

Er zijn maar twee niveaus van kerk: lokale gemeenschappen en de universele mensheid. Al het andere is 'menselijk gedoe', soms nodig en niet zonder waarde om ons te helpen het geloof vorm te geven, maar slechts tussenvormen. We moeten het niet zoeken in stevige structuren, maar in dunne "netwerkstructuurtjes". Dat zijn gemeenschappen bij wie het niet gaat om de vorm, maar om

Prof. dr. R. RUARD GANZEVOORT, hoogleraar praktische theologie, Vrije Universiteit Amsterdam.

OVER BOTER EN GALG

Die Ruard Ganzevoort, die fascineerde me mateloos. Echt, ik wou dat hij langer tijd gekregen had. Voor mijn gevoel zei hij immers dingen die eigenlijk te behartigenswaard zijn om met snelreinvaart, haast slechts tussen neus en lippen door, opgemerkt te worden.

Om er één ding uit te pikken: zo presteerde hij het, misschien moet ik eerder zeggen, durfde hij het aan, om zich publiekelijk af te vragen waar eventueel de plekjes aan te wijzen zijn waar zich iets van 'die Stem van dunne stilte' aan de moderne mens kan aandienen.

Ganzevoort zocht die plekjes nog onder onze bewuste waarnemingen, dáár waar wij overgeleverd zijn aan alleen nog onze basisemoties die geraakt worden door iets enorm overweldigends dat van gene zijde bij ons binnenbreekt... denk aan de overweldigende ervaring van een geboorte, aan het sterven van iemand, aan ervaringen van verbijstering, verlangen, vertroosting, verrukking...

Dit alles zegt mij dat je als predikant, pastor, vader, moeder, collega, opa, oma, kerk enz. helemaal nergens blijft als je niet juist bij déze basale emoties aansluiting probeert te zoeken, wil je überhaupt in deze tijd voor mensen 'God' nog ter sprake brengen.

Vraagt dit niet om een enorme ommezwaai van wat wij normaal met 'catechese/geloofsoverdracht' bedoelen? Al ons van bovenaf droppen van 'geloofswaarheden', is het geen boter aan de galg gesmeerd?

HUUB SCHUMACHER

Column op de website. De auteur is priester van het bisdom 's-Hertogenbosch en catecheet, jaarlijkse organisator onder meer van drie studiedagen over actuele maatschappelijke en theologische onderwerpen, columnist van Mariënborg Magazine.

de zaak; die het niet erg vinden als ergens een vuurtje uitgaat als het ergens anders weer aangewakkerd wordt. Het zijn gemeenschappen die geen binnen- en buitengrenzen definiëren: 'jij hoort er wel bij en jij niet'. We moeten een grotere plaats inruimen voor dit *bijbels anarchisme* in ons ecclesiologisch denken. De kerk is geen structuur, maar is uiteindelijk datgene dat zich verzet tegen structuur.

Wat is nu de aard van die geloofsgemeenschap? Waartoe is die geloofsgemeenschap geroepen?

ER ZIJN VIJF PUNTEN TE NOEMEN:

- Ruimte houden voor het heilige dat ons aanspreekt en wakker roept. Het heilige moet niet zo geritualiseerd worden dat het "klopt". Elke vorm die te lang bestaat, loopt het risico dat deze de ruimte gaat invullen die opengehouden moet worden voor het heilige dat ons aanspreekt, of dat nu prettig of onprettig is. Je kunt je – en dit terzijde – afvragen of jullie als ouderen niet je eigen gemeenschap te zeer en te lang in stand aan het houden bent in plaats van te zoeken naar het nieuwe.
- Vorm geven aan verbondenheid en zorg voor elkaar.
- Een pleisterplaats zijn voor pelgrims en nomaden die er vele zijn in deze samenleving.
- Ons afvragen hoe we de inspiratie kunnen vasthouden en doorgeven, hoe we het vuur brandend kunnen houden. Wie houdt de verhalen van de traditie levend? Dat is een zorg.
- Getuigen van en bouwen aan een nieuwe wereld, wat wil zeggen: maatschappelijke betrokkenheid tonen en beleven. Dat is wat ik u toewens.

DE GEMEENSCHAP ALS DRAGER VAN DE LITURGIE

Vanuit de gegevens in het rapport 'Wat ruist er door het struikgewas?' is mij duidelijk geworden dat er een groot aantal gemeenschappen is waar men het heft in eigen hand heeft genomen, tegen de stroom van kerkelijke voorschriften en restrictief beleid in. Dit alles rijmt naar mijn gevoel zeer wel met wat eens door Pius Drijvers in zijn boek 'Op zoek naar de Aleph' naar voren is gebracht over liturgie. In zijn visie is liturgie op de eerste plaats dienst aan elkaar.

In het hebreuws bestaat een woord 'aboda', dat betekent: dienst aan God, godsdienst. Het hele leven van de gelovige jood is 'aboda'. Alle werk in naam van God gedaan, de

verantwoordelijkheid ten opzichte van de medemens en de gemeenschap, het juiste handelen thuis, op het werk, in de synagoge: het is onder dit woord te vangen. In de Bijbelse visie zijn al deze activiteiten antwoord op de uitnodiging van God zijn medewerkers te zijn, partners bij de voltooiing van zijn schepping. Iedere gelovige die trouw zijn weg gaat, in antwoord op Gods roep, voltrekt eredienst. We kunnen zo iemand in de brede zin van het woord liturg noemen. God dienen gebeurt in de gewone dingen van iedere dag, voor zover als ze antwoord zijn op Gods opdracht de schepping bewoonbaar te maken en tot haar oorsprong terug te brengen. Zo schrijft Paulus in zijn brief aan de kerk van Rome: *'Wijd uzelf aan hem toe als een levende, heilige offergave, Hem welgevallig. Dat is de geestelijke eredienst die u past. Stem uw gedrag niet af op deze wereld. Wordt andere mensen, met een nieuwe gezindheid. Dan bent u in staat om uit te*

Henk Jongerius, is dominicaan, liturg en prior van het klooster in Huissen.

maken wat God van u wil, en wat goed is, welgevallig en volmaakt. Uit kracht van de genade die God mij gegeven heeft zeg ik tegen ieder van u: Acht uzelf niet hoger dan u kunt verantwoorden, denk over uzelf met bedachtzaamheid, ieder naar de maat van het geloof dat God aan hem heeft toebedeeld'.

Liturgie binnen het gezinskader

Wat verstaan de Bijbel en de joodse traditie onder 'God dienen'? Het blijkt dat die godsdienst in het hele leven gebeurt. Natuurlijk kende het jodendom ook een cultische dienst van God, een uitgebreide tempelliturgie met feesten, gezangen, offers en gebeden die allemaal

geritualiseerd waren volgens gedetailleerde voorschriften. Toch moeten we ons wat dit betreft niet vergissen: deze liturgie is soms minder aan de tempel gebonden dan wij op het eerste gezicht

Iedere gelovige die trouw zijn weg gaat, in antwoord op Gods roep, voltrekt erediens. We kunnen zo iemand in de brede zin van het woord liturg noemen.

denken. Wij denken bijvoorbeeld bij het paasfeest meteen aan de tempel van Jeruzalem, aan grote groepen pelgrims die voor dit feest naar de heilige stad optrekken. We stellen ons plechtige vieringen voor, waar het gezamenlijke volk bij betrokken is. Toch was het paasfeest oorspronkelijk een huisfeest, een familiefeest. De huisvader of degene die in groter familieverband de leiding had, ging voor bij het offeren van het paaslam, bij de rituele maaltijd, bij gebeden en gezangen. Later, in de tijd van Deuteronomium, is het paasfeest grotendeels uit de gezinnen weggehaald en naar het centrum van de joodse godsdienst, de tempel van Jeruzalem, overgebracht, waar het karakter van een groot volksfeest

overheerste. De viering van het paasfeest kreeg daardoor een heel andere allure, omdat bijvoorbeeld de rituelen hoofdzakelijk in handen van ambtelijke priesters gelegd werden. Toch keerde later het feest weer meer in de gezinnen terug, en toen er geen tempel meer was, werd het voorgoed binnen het gezinskader gevierd. Pasen hing toen niet langer af van ambtelijke priesters en van tempelrituelen. De paasliturgie gebeurde thuis. De huisvader of het familiehoofd nam vanzelfsprekend de priesterlijke functie weer in handen. Een eveneens sterk aan het gezin gebonden vorm van 'aboda' of godsdienst, met duidelijke rituelen, is de sabbatsviering; ook deze heeft de vorm van een huisliturgie. De vieringen die op sabbat in de synagoge plaatsvinden, vormen daar als het ware een uitbreiding van. Het is de man die, mét de vrouw, in eigen omgeving de heilige ruimte schept waarin God aanwezig kan komen. Als de joden zich op sabbat terugtrekken uit materiële bezigheden, met elkaar in dialoog gaan en zich de oude ervaringen van het volk te binnen brengen, geven zij vorm aan hun hoop dat de *sjaloom* waarvoor de aarde bestemd is, door hen tot stand gebracht zal worden. Vanuit de sabbat worden een hele week lang de dagen geheiligd, doordat de man de geur van de sabbat meeneemt om alles wat er dagelijks gebeurt te heiligen; dat is zijn priesterlijke functie. Over de rol die de man op de sabbat vervult, schrijft Lionel Blue:

LEERPLAATSEN

De eucharistie wordt wel de oorsprong en het hoogtepunt van heel het christelijke leven genoemd. Ook in de geloofsgemeenschappen, die zich losgemaakt hebben van het kerkelijke instituut, delen ze nog brood en wijn. Maar wat vieren ze daar nu?

Moderne gelovigen kunnen bepaald niet meer geïnspireerd raken door het idee dat we met de eucharistie het offer van Jezus, zijn lijden en dood, vieren. Zo langzamerhand beseft iedereen wel dat het verdienen van de hemel meer van ons vraagt dan louter geloof in Jezus' verlossingswerk. In onze christelijke traditie hebben we het antwoord vooral gezocht in de diaconie, de dienst aan de naaste. Toch dringt zich de vraag op of het ritueel van brood en wijn niet veel dieper in ons eigen vlees zou moeten snijden.

Misschien is hiervoor een antwoord te vinden in de veranderde religieuze behoeften die men waarneemt in de zelfstandige geloofsgemeenschappen. Religie is meer persoonsgericht is geworden. Mensen zoeken tegenwoordig vooral geestelijke voeding, antwoorden op persoonlijke levensvragen. Persoonlijke bezinning, bezieling en samen vieren staan nu voorop. In sommige geloofsgemeenschappen lijkt men nu met de diaconie wat in de maag te zitten.

Ik vermoed dat we in onze traditie over het hoofd hebben gezien dat die dienst aan de naaste een afspiegeling is van de liefde voor onszelf: heb je naaste lief als jezelf. Maar wat is liefde voor jezelf? Hoe doe je dat, jezelf liefhebben?

Ik denk dat geloofsgemeenschappen leerplaatsen moeten worden voor het leven van de liefde. Dan is er echt weer iets te vieren.

HANS VAN DER HORST

Column op de website. De auteur is theoloog en geestelijk begeleider, en lid van de 'werkgroep credo' van Mariënborg.

“De huisvader die de andere dagen van de week misschien kleermaker is of handelsreiziger, laat nu een andere kant van zichzelf zien. Zoals hij, met bedekt hoofd en een wit overhemd aan, de wijnbeker heft voor lofzegging, is hij de priester die het huishouden heiligt, en die de taak heeft de wereld te heiligen. Het ligt voor de hand hier van geëxalteerd woordgebruik te spreken, maar in feite is het heel adequaat. De man maakt tenslotte deel uit van Gods uitverkoren volk, ‘een koninkrijk van priesters, een heilige natie’. Dit is geen grootheidswaanzin, maar redelijk nuchtere theologie.”

De vitale gemeenschap als basis van de liturgie

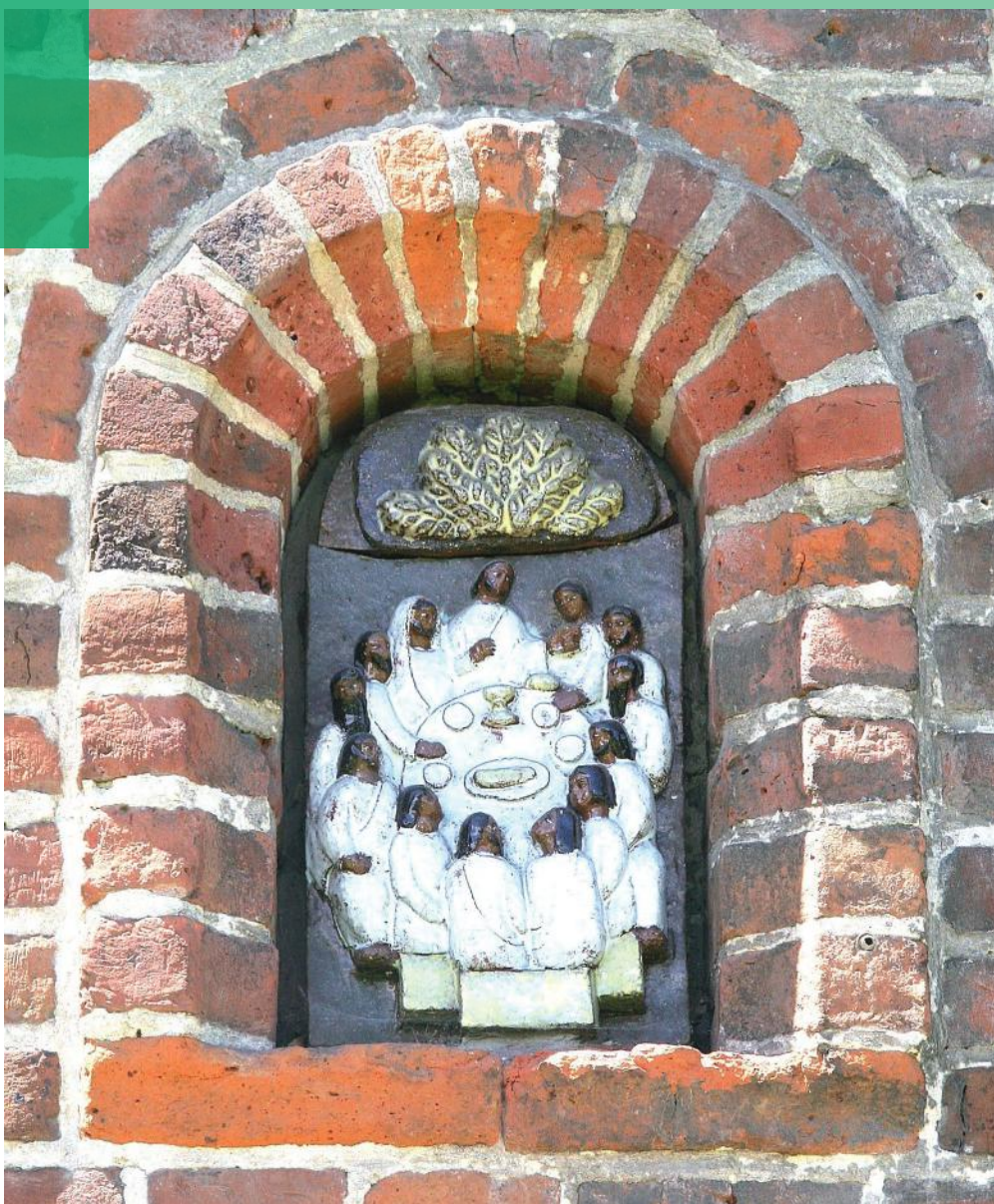
Uit het voorgaande moge ons duidelijk zijn geworden dat elke liturgie zijn basis moet vinden in een vitale gemeenschap die zich ervan bewust is te leven in Gods tegenwoordigheid en dienstbaar is aan de wereld. Zo is geloven ‘werk in uitvoering’ dat erop gericht is een samenleving van recht en gerechtigheid op te bouwen, waarin mensen hun eigen naam dragen en weten hoezeer zij de behoeders zijn van elkaars geluk. Op basis van die aanwezige gemeenschap wordt het mogelijk en zinvol ook op een rituele en cultische wijze de ‘binnenkant’ van ons leven te vieren. In de sacramenten bezitten wij heilige tekens die ons inbedden in Gods aanwezigheid en kracht geven om door te gaan met de liturgie van het leven zoals wij die beschreven hebben. Zo ontstaat er een wisselwerking tussen leven en liturgie als dienst aan en van het volk. Het moge duidelijk zijn dat dit alles op gespannen voet staat met wat wij op dit moment in de

*Het zou mij niet verbazen
als op veel plaatsen het
model van een huisliturgie
gehanteerd gaat worden
voor het samenkomen van
een lokale gemeenschap.*

kerkgemeenschap waarin het hiërarchische element en alles wat daarbij komt aan voorschriften en vooral verboden veel minder een rol speelt dan datgene wat van de eerste christenen gezegd werd. Er zijn ons uit de eerste tijd van het christendom slechts spaarzame gegevens bekend over het verloop van de samenkomsten 'in een of ander huis'. De

liturgist Herman Wegman vermeldt dat de bijeenkomst bestond in het houden van een maaltijd, op het eind waarvan de gedachtenis van Jezus Messias gevierd werd in het breken van het brood. In het onderricht van de apostelen, de Didachè, wordt die gedachtenis omschreven, waarbij – en dat is boeiend – de zogenoemde 'inzettingswoorden' ontbreken. Kennelijk was het dankzeggen om Jezus' woorden en daden voldoende om zijn aanwezigheid in het midden van de gemeente te garanderen!

kerkgemeenschap meemaken. Ik begrijp heel goed dat mensen ongelofelijke moeite hebben met het sluiten van parochiekerken en de schaalvergroting die overal wordt opgelegd. Hierbij wordt al te gemakkelijk – in elk geval niet uitdrukkelijk uitgesproken – voorbijgegaan aan het fundament dat een plaatselijke gemeenschap is. Zij is in veel gevallen opgebouwd uit een groot aantal vrijwilligers die samen een gemeenschap dragen. Dit geldt niet slechts voor de viering van de liturgie, maar evenzeer voor alles wat er gedaan wordt in diaconaal opzicht aan dienstbetoon: zorg voor ouderen, zieken en niet te vergeten de jeugd. Wij mogen zeggen, in navolging van de joodse traditie, dat hier kerk 'gebeurt', en dat is een

Wij moeten ons de feitelijke inrichting van die ruimte ook heel eenvoudig voorstellen als een kring van mensen rondom een tafel, waarbij aanvankelijk (voordat de evangeliën op schrift waren gesteld) de opvolgers van de apostelen getuigden over Jezus en het breken van het brood de rituele bevestiging en uitdrukking was van het vertrouwen en het geloof van de samengekomen groep mensen. Een voortzetting dus van wat wij kennen als de joodse huisliturgie. Het zou mij niet verbazen als op veel plaatsen dit model van een huisliturgie gehanteerd gaat worden voor het samenkomen van een lokale gemeenschap.

Het grondmodel van een samenkomst

Het grondmodel en de structuur van een samenkomst vinden wij ook in de joodse traditie die, naar de analyse van Rudolf Boon, een gedachtenisstructuur heeft. Het is de elementaire drieslag die ook elke communicatie kenmerkt: woord, overweging en antwoord. Concreet betekent dit dat alle samenkomst begint met het luisteren naar het woord van de Schrift, het fundament van de christelijke traditie. Dat woord dient binnen te komen bij de luisteraar en daarvoor is de overweging of 'meditatio' op zijn plaats. Dit kan een gesproken woord zijn, een psalm die aansluit op het gelezene, maar ook meditatieve stilte. Vanuit dit overwogen woord komt ons antwoord in gebed en voorbede.

Hiermee is de grondstructuur van

alle liturgie als 'gedachtenis' getekend, een structuur die overigens ook het joodse gebed kenmerkt. Klassiek wordt deze structuur aangeduid als 'lectio, meditatio en oratio'. Het is deze volgorde die dynamiek geeft aan de samenkomst, en wij zien haar dan ook het meest duidelijk terug in de zogenoemde vigilievieringen die wij kennen in de Paaswake. Deze dynamiek komt ook tot uitdrukking in de mensen die een rol vervullen in de samenkomst; dat zijn de lector die het woord laat klinken, de cantor die verantwoordelijk is voor het zingen van de gemeenschap en tenslotte degene die in gebed voorgaat. Zij laten zien dat de gemeenschap de drager is van de liturgie. Natuurlijk is deze grondstructuur helder aanwezig in de viering van woord en tafel, waarbij in dit tweede gedeelte lofprijzing, gedachtenis en smeking een heldere plaats hebben. Tot op dit moment valt het mij op dat vooral het vieren van de eucharistie de meeste aandacht krijgt, ook al omdat de problematiek van het ambt hier in het geding is. Toch mogen wij niet vergeten dat er naast het vieren van de sacramentele tekenen in de traditie altijd plaats en ruimte is geweest voor het getijdengebed, met name het gebed in de morgen en de avond. Het is de heiliging van de tijd die diep geworteld is in de joodse traditie en die met name door de monniken en kloosterlingen in stand wordt gehouden, maar die evenzeer nieuw leven kan worden ingeblazen door een plaatselijke gemeenschap. Het is de beleving en beaming van het woord "waar er twee of drie aanwezig zijn in mijn naam, ben ik in hun midden". Ook hier is de gedachtenisstructuur aanwezig in het reciteren van de

psalmen die ons de grote verhalen van de Schrift zingerderwijs in herinnering brengen en waar de gemeenschap op antwoordt door overweging en gebed en voorbede. Het zou een verarming zijn van de viering van een gemeenschap waar dit model verloren zou gaan. Het is bij uitstek een gemeenschapsgebeuren dat ons kan samenbrengen in de aanwezigheid Gods. Ook het meditatieve karakter ervan behoedt ons voor een manier van vieren die het vooral zoekt in de uitleg van het woord en daardoor de neiging kan vertonen een cerebraal gebeuren te worden. Het getijdengebed is een waarde op zich waarbij stilte een grote rol kan spelen. Gewezen kan ook nog worden op een meditatieviering waar in symboliek en verstillig mensen samenzijn rondom de Bron van hun leven.

De kring als meest geëigende vorm voor vieringen

Zoals wij weten uit de oudste traditie is de kring de meest geëigende vorm voor ons vieren. In de traditie van de Carmel kent men het lege midden waarin alleen een brandende kaars symbool staat voor de lichtende aanwezigheid van de Eeuwige. Een kring van mensen heeft uit zichzelf een innerlijke dynamiek en kracht waarin samenzijn en op jezelf zijn in een gezonde spanning verkeren. Juist daarom is het van groot belang om in de vormgeving daar veel zorg aan te besteden. Hier staan ook het informele en formele in de samenkomst op het spel: lukt het ons om zo samen te zijn dat de aanwezige gemeenschap open kan gaan en zich bewust wordt van de grotere ruimte waarin zij bestaat? Uitgaande van de drie functionarissen

die een rol spelen in het samenspel van de gemeenschap is het van belang dat er voldoende kennis aanwezig is van de Bijbelroosters, de liturgische tijd en, niet te vergeten, de bundels die kunnen helpen om tot een verantwoorde zang te komen. Ik noem hier het *Verzameld Liedboek* waarin de teksten van Huub Oosterhuis op muziek zijn gezet, het nieuwe *Liedboek van de Kerken* waarin wij niet alleen liederen vinden maar ook korte gezangen, vergelijkbaar met de gezangen die ons uit Taizé bekend zijn. Als het gaat om getijdengebed, kan mijn eigen bundel *Voor Onderweg* goede diensten bewijzen, omdat er een groot aantal hymnen voor de morgen en avond in zijn opgenomen. Voor het reciteren van psalmen is natuurlijk de bundel *Psalmen* op tekst van Marie van der Zeijde en Ida Gerhardt een prachtige vindplaats. Ik kan ook nog wijzen op een nieuw initiatief dat door het Herman Verbeek-fonds is genomen om te komen tot een *Progressief Oecumenische Liedbundel* die over twee jaar zal verschijnen. Wanneer het gaat om gebeden, kan ik als vindplaatsen natuurlijk noemen 'Kom bevrijden', 'Levende die mij ziet', '150 Psalmen vrij', 'Gebeden en psalmen', 'Gezongen liedboek', 'Trouw bezingen', 'Ogen die mij zoeken' van Huub Oosterhuis, 'In het huis van de Levende' van Wim van der Zee, boeken van Sytze de Vries en ook de zondagsgebeden uit het dienstboek van de kerken, waar ook verschillende leesroosters in staan.

Kennis, informatie en training. Bij alles wat met vieren in kleine kring te maken heeft, zal het belangrijk zijn dat er voldoende materiaalkennis aanwezig is over te zingen liederen, beurtzangen, ostinato's (vaak onveranderd herhaalde toonfiguren

– red.) en psalmen in verschillende vormen. Daarnaast is een goede kennis van wat liturgie is en moet zijn onontbeerlijk, evenals een goede opleiding en studie in het lezen en interpreteren van de Heilige Schrift. Daartoe zijn ook hulpmiddelen beschikbaar via uitgeverijen als Berne Heeswijk en Gooi & Sticht. Voorts zal een opleiding tot gebedsleider goede diensten kunnen bewijzen, waarin er aandacht is voor houding, beweging, zeggings- en voordracht van teksten en gebeden. Wij kunnen hierin niet professioneel genoeg zijn en derhalve kritisch, want niet iedereen is in het bezit van alle talenten die hiervoor nodig zijn. Er bestaan plaatsen waar men deze vorming en training kan krijgen: Berne Heeswijk met liturgische vormingsdagen en ook het Dominicanenklooster in Huissen waar op alle terreinen van liturgie en muziek professionele krachten aanwezig zijn, die eventueel ook ter plaatse komen werken. Ik eindig graag met de wens uit te spreken dat wij met elkaar in staat mogen zijn om de gedachtenis van God in ons midden hartverwarmend gaande te houden.

HET KANTELPUNT KOMT MISSCHIEN OP HET
MOMENT DAT NIEMAND HET MEER VERWACHT

KOUDE WIND IN WARMER TOGA'S: HET PROFESSORENMANIFEST

Vandaag is Mariënburgs "Wat ruist er door het struikgewas?" gepresenteerd, het onderzoeksrapport over zeven geloofsgemeenschappen die de weg naar de zelfstandigheid hebben gevonden, de meeste al langer geleden. Zij zijn een voorbeeld voor een veel groter aantal groepen die kort geleden in Nederland een nieuwe weg zijn ingeslagen. Dat kan leiden tot tevredenheid maar ook tot zelfgenoegzaamheid. Wat ergens anders gebeurt raakt ons dan niet, wij hebben immers de oplossing gevonden. En er is ook veel om gelukkig mee te zijn.

Prof. dr. Jacques A.M. Winnubst is emeritus hoogleraar medische psychologie, Universiteit Utrecht, voorzitter kerngroep Werkhofgemeenschap te Werkhoven, mede-ondertekenaar van het Professorenmanifest.

Dat neemt niet weg dat er nog steeds een koude wind waait door de Nederlandse kerkprovincie. Ik vertel geen nieuws als ik zeg dat steeds meer kerken worden gesloten, het aantal priesters afneemt, de regels strakker worden, de bisschoppen in managers veranderen, megafusies plaatsvinden, waarbij empathie van de kant van de bisschoppen ver te zoeken is. De wijze waarop de kerksluitingen plaatsvinden, stuit op veel verzet. Veel 'bemide gelovigen' haken af. Of ze maken zich los van de hiërarchie en beginnen zelf met het opzetten van een geloofsgemeenschap. Ook in andere landen om ons heen zien we dezelfde tendens.

Geraakt tot in de ziel

Deze ontwikkelingen hebben ook een groot aantal katholieke hoogleraren en leidinggevenden tot in de ziel geraakt. De koude wind is door

de warme toga's heen gedrongen en heeft de dragers daarvan in beweging gezet: het Professorenmanifest werd geboren. Een viertal van hen heeft, onder aanvoering van Jan Stoop en geassisteerd door Ad de Groot van Beziel Verband Utrecht, het initiatief genomen en het resultaat mag er zijn. Het manifest is vanaf begin 2013 ondertekend door 65 katholieke hoogleraren en leidinggevenden. Het heeft geleid tot veel berichten in kranten en meteen al tot bijna 650 reacties uit het hele land. Het eerste congres van het Professorenmanifest vond plaats op 7 september en was ver overteekend. Veruit het grootste gedeelte van de deelnemers kwam uit parochies die bedreigd worden met sluiting en fusie. De steeds terugkerende klacht is dat de kerksluitingen veelal worden afgedwongen door autoritair optredende bisschoppen, dat er onvoldoende overleg is tussen bisdom en parochies, dat er een angstcultuur heerst en dat pastores bedreigd worden met ontslag op staande voet bij onenigheid met de bisschop. Er is zelfs sprake geweest van dreiging met excommunicatie van betrokkenen. Het is alsof we teruggekeerd zijn naar de middeleeuwen. En we hebben het dan nog niet over marginalisering van pastorale werkers. Een dertigtal deelnemers aan het congres kwam uit verzelfstandigde geloofsgemeenschappen. Zij hadden

op die dag het gevoel in een andere wereld binnen te treden. Zelf hebben ze de zaken immers op orde. Ikzelf nam aan het congres deel als voorzitter van de Kerngroep van de Werkhofgemeenschap in Werkhoven. We bestaan al tientallen jaren. We hebben 115 betalende leden, 15 voorgangers, vaak emeriti, deels dominees, deels priesters, en een fantastische dirigent met koor en goede pianisten/organisten. We beschikken over de unieke kloosterkapel van de vroegere bewoonsters, de zustersmonialen Augustinessen. Er is sprake van een echte gemeenschap met veel aandacht voor elkaars wel en wee. Vandaag hebben we het vooral over dit soort verzelfstandigde gemeenschappen, groepen die bevrijd zijn van hiërarchie, extern toezicht en reactionaire orthodoxie, groepen die het kerk-zijn van binnenuit beleven en waar overigens geen sprake is van theologische losbandigheid. Men voelt zich drager van de joods-christelijke traditie. Men ontvangt de communie in twee gedaanten en iedereen is welkom: gescheiden, hertrouwd, homo of lesbisch. Wel hebben genoemde groepen enige zorg over hun voortbestaan. Hoe komen ze aan *jongere* leden en hoe houden ze *financieel* de zaak draaiende? Maar vandaag moeten we niet vergeten dat verreweg het grootste gedeelte van de Nederlandse kerkprovincie zich in veel zwaarder weer bevindt. Het is deze grote groep mensen die zich in de steek gelaten voelt, waar het Professorenmanifest voor opkomt. Bijna tegen beter weten in wordt getracht de bisschoppen te bewegen tot bezinning. Bisschoppen, weet wat je doet als je parochies dwingt tot grootschalige fusies. Weet wat je doet als je vaak al oudere parochianen dwingt grote afstanden af te leggen om de dienst

in centraal gelegen kerken te kunnen bijwonen. Wat richt je aan als je pastores op staande voet ontslaat, iets wat in het bedrijfsleven alleen

We moeten doorgaan met onze kritiek, te veel mensen staan in de kou. Lang niet iedereen is er aan toe zich volledig los te maken.

mogelijk is bij diefstal, mishandeling, bedrog en dronkenschap. Pastores die zich vaak hun hele leven hebben ingezet voor hun parochie.

Aangeschoten maar vastberaden

Het beleid van de Nederlandse bisschoppen heeft op dit moment verschillende gevolgen: Ten eerste zijn daar de groepen die er nu ook voor kiezen om zich los te maken van de kerkelijke hiërarchie. Zij trekken zich op aan de voorbeelden die we vandaag de revue zien passeren. In de Werkhofgemeenschap hebben we al een paar keer bezoek gehad van mensen die willen zien hoe wij het doen. Ze vertrekken zuchtend maar ook geïnspireerd. Ze zien wat er allemaal nog moet gebeuren: het zoeken van een nieuwe ruimte, het aantrekken van een of meer voorgangers, het opzetten van een financiële administratie, het maken van een begroting, het scheppen van een organisatorisch kader, etc. etc. Bij hen zien we de *'Gloed onder de As'*. Ze zijn aangeschoten, maar vastberaden; ze gaan aan het werk en maken er wat van. Zij vragen hulp die vooral gericht is op het opzetten van een nieuwe geloofsgemeenschap, maar zij willen zich ook bezig houden met existentiële geloofszaken, Ze zoeken ook verdere verdieping. Daarnaast zijn er de vele mensen die moeite hebben met kerksluiting en

fusie. Ze accepteren de gang van zaken niet, verzetten zich tot het uiterste, gaan in beroep en laten zich kerkjuridisch adviseren. Zij wil-

len hun kerk en hun gemeenschap behouden, vooral als sluiting eigenlijk niet nodig is. Zij vragen hulp die vooral strategisch en kerkjuridisch is. Hun hoop op verandering vestigen zij op de warme mediterrane wind die waait uit Rome. Zal de paus gehoor geven aan de brief die vanuit het Professorenmanifest aan de nuntius en aan hem is gestuurd? En zal de paus de bisschoppen duidelijke maken dat het anders moet? Hoe nu verder? Op een volgende bijeenkomst op 9 november 2013 is verslag uitgebracht over recente ontwikkelingen. Er wordt gewerkt aan de spirituele en organisatorische vitalisering van katholieke geloofsgemeenschappen, en er wordt een kerkjuridische adviesstichting in de steigers gezet. Ook wordt er een Bezielde Verband opgericht in Noord-Holland.

Doorgaan met onze kritiek

Tot slot: wat levert dit nu allemaal op? Moeten het Professorenmanifest, Bezielde Verband en ook ons vertrouwde Mariënborg stoppen - zoals soms wordt gezegd - met onze kritische houding en er vanuit gaan dat alle bedreigde geloofsgemeenschappen zich wel vrij zullen maken van de hiërarchie? Nee, die mening deel ik niet. We moeten doorgaan met onze kritiek, teveel mensen staan in de kou. Lang niet iedereen is er aan toe zich volledig los te maken. Ik roep de vrije geloofsgemeenschappen die vandaag

VEERKRACHT

Een van de meest dringende behoeftes, in de gesprekken op het ons congres naar voren gebracht, is wel die aan (kerk)ruimte voor de samenkomsten van de gemeenschappen. Ondanks dat het 'zomaar een dak' boven ons hoofd is, kan een gelovige gemeenschap niet zonder gebouw dat ruimte biedt om tastbare verbondenheid en ontmoeting met het heilige te vieren.

Als dan, om wat voor "geldige" reden ook, deze plaats, dit ontmoetingscentrum hun ontnomen wordt, wordt dat ervaren als een (in)breuk in hun onderlinge verbondenheid, en een degradatie van 'heilige grond' waarop de gemeenschap wortelde, naar 'locatieplek'. Zorgen om het behoud van hun gebouw, maar vooral ook om de daarmee gepaard gaande verstrooiing van de geloofsgemeenschap. Geen dichtbij plek meer om Eucharistie te vieren, geen nabije pastor, diaconale en vormingsactiviteiten meer.

Als er dan gekozen wordt voor eigen verantwoordelijkheid, vrijheid en zelfstandigheid, zijn de problemen bepaald niet opgelost. Men krijgt te maken met de druk vanuit het bisdom op de kerkbesturen, de kille redeneringen en becijfering, de dreiging van sluiting van de kerk en de harde realiteit van eigen financiering. De kans bestaat dat dit proces geloofsgemeenschappen vitaliseert en mobiliseert, maar zo wel spiritueel moet er nu een verdieping plaats vinden, als ook organisatorisch een breed draagvlak gecreëerd worden die de gevolgen van de gekozen koers, zoals de keuze van bekwame voorganger(s) en de eigen financiering van gebouw en vaste lasten, veilig stellen.

Vraag is of de gemeenschappen voldoende veerkracht, uithoudingsvermogen en bereidheid tot financiële bijdrage hebben om dit proces komend decennium met succes te kunnen doorstaan. Wat is daar al niet voor nodig?

RINUS BAL

Column op de website. De auteur is participant van de Boskapel in Nijmegen en lid van de 'werkgroep credo' van Mariënborg.

Intussen mag het de bisschoppen worden aangerekend dat zij in het verleden en ook nu nog totaal geen belangstelling tonen voor kritische katholieken.

centraal staan en die het goed voor elkaar hebben, en ook de nieuwe vrije geloofsgemeenschappen op om solidair te zijn met hen die in de knel zitten door het bisschoppelijk beleid. Intussen mag het de bisschoppen worden aangerekend dat zij in het verleden en ook nu nog totaal geen belangstelling tonen voor kritische katholieken. Ze zijn niet geïnteresseerd in groepen zoals die zich vandaag hebben gepresenteerd. Als men geen geld meer aan het bisdom afdraagt, als men oecumenisch wil zijn, als men een wat vrijere interpretatie van de eredienst voorstaat, als men een open kerk wil zijn, geven de bisschoppen niet thuis. Zij luisteren niet, zij reageren niet, zij gaan op een enkele uitzondering na niet in gesprek. En ze komen zeker niet op bezoek. Het winstpunt van deze absolute ontkenning, van dit afgeschreven zijn is dat het ons alleen maar sterkt. Het gevolg is dat we elkaar weten te vinden en dat alle betrokkenen zich gesteund voelen en gesteund worden. Het moet toch ergens toe leiden, vroeg of laat. Het kantelpunt komt misschien op het moment dat niemand het meer verwacht.

RONDE TAFELS

Tweemaal werd tijdens het congres een rondetafelgesprek gehouden. Mirjam Wolthuis (op de foto's uiterst links) interviewde vertegenwoordigers van verschillende kleine zelfstandige geloofsgemeenschappen.

Het eerste gesprek had als thema: 'Ervaringen vanuit bestuurlijk-organisatorisch oogpunt van zoekende, startende en ervaren geloofsgemeenschappen.' Aan het gesprek namen deel (op de bovenste foto v.l.n.r.): Tim Stok van het bestuur van de parochie Martelaren van Gorcum in Amsterdam, Ad de Groot, voorzitter van Beziield Verband Utrecht, Antoinette Meys, bestuursvoorzitter van de Boskapel in Nijmegen, en Heleen Goddijn, bestuurslid van de oecumenische Haagse Dominicus Gemeenschap.

Het tweede gesprek bewoog zich rond het thema: 'Ervaringen uit de praktijk van voorgangers: Wat is belangrijk om de kleine zelfstandige geloofsgemeenschap te laten groeien?' Aan het gesprek namen deel (onderste foto v.l.n.r.): Moniek Siermann, vrijwilliger bij de Oecumenische

Gemeenschap De Zijp in Arnhem, Cor Spithoven, voorganger van de Werkhofgemeenschap in Werkhoven, Harry Pals, voorganger, pastor, dominee van de Janskerk Utrecht, en Erick Mikkers, pastor en voorganger in de San Salvator Gemeenschap in Den Bosch.

Een belangrijk document op het Mariënborg-congres was het onderzoeksrapport "Wat ruist er door het struikgewas?" Dit rapport geeft inzicht in "een revival aan de basis van de geloofsgemeenschap", zoals de ondertitel zegt. Dit journalistiek onderzoek naar zelfstandige gemeenschappen werd in opdracht van Mariënborg verricht door de theoloog en journalist Theo van de Kerkhof. Hij bezocht daartoe zeven kleine geloofsgemeenschappen. In deze rondgang besprak hij steeds dezelfde thematieken, zij het iedere keer met andere accenten, zodat ieders eigenheid aan bod kon komen. Deze thematieken hadden betrekking op de ontstaansgeschiedenis, de relatie tot de (r.-k.) kerk en de activiteiten, met name de vieringen. Verder kwamen vragen aan de orde als: waarin gelooft de gemeenschap, wat brengt haar leden bijeen, wat zijn de knelpunten, wat de succesfactoren, heeft men behoefte aan een landelijk verband, ziet men een rol weg gelegd voor Mariënborg?

Van de Kerkhof sluit zijn rapport af met een slotbeschouwing. Deze drukken wij in deze Special in een miniem geredigeerde vorm hieronder af. Het integrale rapport is na te lezen op onze website www.marienburgvereniging.nl (aldaar bij 'zoeken' invullen struikgewas plus Enter). – Redactie

Duinviering Haagse
Dominicus

Voor zijn rapport "Wat ruist er door het struikgewas?", een opdracht van Mariënborg, bezocht de theoloog-journalist Theo van de Kerkhof zeven kleine zelfstandige gemeenschappen, te weten:

- Jonge Kerk (Roermond)
- San Salvator ('s-Hertogenbosch)
- Werkhofgemeenschap (Werkhoven, U.)
- Haagse Dominicus ('s-Gravenhage)
- Boskapelgemeenschap (Nijmegen)
- Dominicusgemeente (Amsterdam)
- Ekklesia (Breda)

GA JE EIGEN WEG

DRIE FASEN IN DE ONTWIKKELING VAN KLEINE ZELFSTANDIGE GELOOFS- GEMEENSCHAPPEN

In het ontstaan van de zelfstandige geloofsgemeenschappen kun je drie fasen onderscheiden. De eerste fase betreft de groepen die ontstonden op de vleugels van de tijdgeest,

direct in de eerste decennia na het Tweede Vaticaans Concilie. De Nederlandse bisschoppen wezen een aantal parochies aan als oefenplaatsen voor vernieuwingen, om zo aan de resul-

taten van dat het concilie handen en voeten te geven. Maar, zoals bekend, volgde op dit aanvankelijk zo enthousiaste begin van kerkvernieuwing van onderop én van bovenaf al snel een periode van stagnatie en restauratie. De experimentele gemeenschappen raakten steeds meer vervreemd van de kerkelijke overheden. Om hun eigenheid te bewaren zagen zij zich tegen wil en dank genoodzaakt om uiteindelijk een eigen weg te gaan. Dat leidde tot een eerste golf van groepen die kozen voor een 'vrije opstelling'. De *Studentenekklesia Amsterdam* was daarin trendsetter. Maar ook de *Jonge Kerk Roermond* en de *Dominicusgemeente Amsterdam* kunnen gerekend worden tot

de 'vroeg onafhankelijken'. In zekere zin kun je de *Boskapel* en de *Werkhofgemeenschap* eveneens tot die 'vroeg onafhankelijken' rekenen, al was bij hen de noodzaak tot formele stappen minder groot. Zij functioneerden immers onder de hoede van kloosterorden, die kerkrechtelijk *exempt* waren. Pas toen de band met de orden wegviel, zagen deze gemeenschappen zich genoodzaakt om aan hun zelfstandigheid een organisatorische vorm te geven. De restauratie in de r.-k. kerk werd in de eerste decennia (tussen pakweg 1970 en 2000) nog gedempt door een vernieuwingsgezind middenka-

der in de kerk. De polarisatie was in volle omvang zichtbaar en voelbaar op landelijk niveau, niet in de laatste plaats binnen de bisschoppenconferentie zelf. De gelovigen aan de basis, op plaatselijk parochieniveau, wisten de strijd nog geruime tijd op afstand te houden. Men ging zo goed en zo kwaad als het ging zijn eigen gang. Maar door het kerkelijke benoemingsbeleid keerde deze situatie zich in de loop der jaren om. Het pleit leek beslecht in het voordeel van de restauratieve krachten. De polarisatie was voor het oog verdwenen, maar dat was maar schijn. Kerkhistoricus Peter Nissen beschrijft in het tijdschrift *Vieren* (2008) wat zich feitelijk afspeelde. Landelijk raakte de polarisatie weliswaar uit beeld, aan de onderkant van de katholieke geloofsgemeenschappen werd ze des te sterker voelbaar. Op steeds meer plaatsen werd de progressieve, oudere pastor of priester vervangen door een jonge, conservatieve opvolger. Nissen: de tegenstellingen waren dus allerminst voorbij. Zij hadden zich alleen verplaatst; zij waren afgedaald naar de basis. En daarmee kwam zij voor veel gelovigen dichterbij. In deze context zien we een nieuwe golf van 'vrije opstellingen', waarvoor de *San Salvatorgemeenschap* in Den Bosch model kan staan. De derde fase in de ontwikkeling naar zelfstandige geloofsgemeenschappen wordt zichtbaar bij het aantreden van wat je de 'experimentelen 2.0' zou kunnen noemen. Het zijn tweede generatie vernieuwingskerken die uit een soeverein initiatief van enkelingen, buiten het directe parochieverband om, zijn geboren en daarbij de bestaande experimentele gemeenschappen uit de eerdere fasen tot voorbeeld namen. De *Haagse Dominicus* is

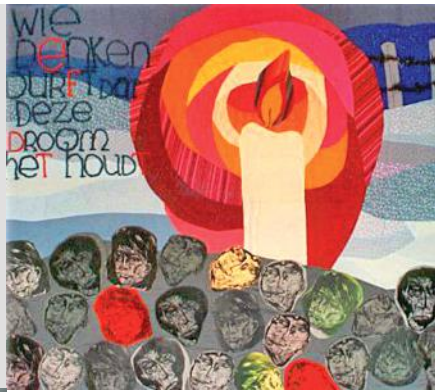
hiervan een duidelijk voorbeeld. Maar ook de *Ekklesia Breda* kan in deze fase worden ingepast.

DE VERANDERDE PLAATS VAN RELIGIE IN DE SAMENLEVING

Afkalvende loyaliteit - Sinds 2000 is er een revival aan ekklesiagroepen merkbaar, constateert Franck Ploum, directeur van de Nieuwe Liefde in Amsterdam en voorganger in de Ekklesia Breda. "In de afgelopen jaren lijkt te gebeuren wat iedereen rond 1970-'80 had verwacht. Op veel plaatsen in het land ontstaan en groeien vrije-opstelling kerken, vaak ook ekklesia's genoemd en maken geloofsgemeenschappen en parochies zich los en gaan zelfstandig verder." Waarom heeft dat zo lang moeten duren voordat gemeenschappen de vrijmoedigheid namen om een eigen weg te gaan?, vraagt Ploum zich af. En hij wijst dan met name op de loyaliteit van gelovigen aan het instituut kerk, of wellicht meer nog aan de plaatselijke parochie of pastor. Die loyaliteit is langzaam steeds minder geworden. In het algemeen nam door de individualisering in de samenleving de binding aan traditionele instituten af. Maar ook de fusieprocessen waartoe de rk kerk zich momenteel genoodzaakt ziet, versterken dit proces. Mensen voelen zich minder verbonden met de nieuwe grotere eenheden en gaan rondkijken. Ze voelen zich vrijer om op zoek te gaan naar een kerk die aansluit bij hun eigen leven.

> Wandkleed Citykerk Maastricht

✓ Werkhofgemeenschap Werkhoven

✓ Dominicusgemeente Amsterdam

De opkomst van de ongebonden spiritualiteit - Maar er is wellicht nog een andere belangrijke factor die de vrijere opstelling ten opzichte van het officiële kerkinstituut in de hand heeft gewerkt. Religie heeft de laatste tien jaar een andere plaats gekregen in de samenleving. In de tweede helft van de vorige eeuw leek het erop dat religie samen met de ontkerkelijking en ontzuiling langzaam maar zeker uit de samenleving zou verdwijnen. In dat beeld is vanaf pakweg 2000 een kentering gekomen. De verdampingstheze blijkt onhoudbaar. Wat eigenlijk heel voor de hand liggend is, dringt dan steeds dieper door tot het algemeen bewustzijn: religie is een eigenstandige factor. Religie staat niet in functie van kerken. Het omgekeerde is het geval. Kerken staan in functie van religie als het meer funderende gegeven. Zeker, religie kan niet zonder institutionalisering. Maar religieuze institutionalisering hoeft niet per se binnen de traditionele kaders plaats te vinden. Het duurde even voor dit besef ook binnen de kerkmuren doordrong. Op verschillende manieren maakt religie sinds 2000 een comeback. In het wereldnieuws komt religie naar voren als een harde, zo niet gewelddadige factor, die niet te negeren valt. Religie blijkt meer dan een kwestie van 'zachte krachten'. Maar in Nederland staat religie toch vooral weer op de agenda als bron van verdieping, zingeving en spiritualiteit. Velen zoeken naar een

persoonlijke geloofsbeleving die daadwerkelijk impact heeft op hun dagelijkse leven en zoeken daarbij ook buiten de traditionele kerken. De opkomst van de 'ongebonden spiritualiteit' is een feit dat steeds minder te negeren valt. Het is deze ervaring van religie buiten de kerkelijke kaders om die een katalyserende uitwerking heeft op de vrijmoedigheid waarmee gelovigen binnen de kerkelijke kaders naar hun eigen geloof zijn gaan kijken.

Veranderde visie op kerkvernieuwing - Het zijn dus niet de 'ongebonden spirituelen' die de gelederen van de vernieuwingsgezinden binnen de kerken zijn komen versterken. Maar toch laat de ongebonden spiritualiteit ook hier zijn sporen na. De meer vrijmoedige en persoonsgerichte mentaliteit van de nieuwe spiritualiteit heeft inmiddels ook de generatie van de kerkvernieuwers bereikt. Hun kernvraag was aanvankelijk vooral een institutionele: 'Hoe moet de kerkorganisatie, de leer, de moraal, de liturgie veranderen opdat zij past bij de vragen, behoeften en inzichten van onze tijd?' Die kernvraag is anno 2013 radicaal veranderd. Geloof is nu vooral een existentiële vraag: 'Wat heeft de gevarieerde rooms-katholieke ervarings- en kennisbron mij te bieden, opdat ik antwoorden vind op persoonlijke en cultureel-maatschappelijke vragen naar zin?' De institutionele vraag komt daarmee niet te vervallen, maar zij krijgt een

heel andere gedaante; zij komt in functie te staan van de existentiële vraag. Geheel in lijn met de huidige tijdgeest voelen gelovigen zich steeds meer zelf verantwoordelijk voor juist ook die institutionele vormgeving. Zij verwachten steeds minder heil van grote, logge, traditionele verbanden. Kerkvernieuwing wordt steeds duidelijker een zaak van onderop en wordt ook steeds duidelijker gevoeld als een verantwoordelijkheid van de basis zelf. Kerkvernieuwing gaat niet over 'hen', maar over 'ons'.

WAT ZOAL OPVALT BIJ ZO'N RONDGANG LANGS DE ZELFSTANDIGE GELOOFS- GEMEENSCHAPPEN

Aan het verzet voorbij -

Waarschuwde de oudere generatie kerkvernieuwers nog voor het gevaar van kerkscheuring ('Wie eruit stapt, heeft geen invloed meer.' En: 'Als wij weggaan, verdwijnt het laatste restje vernieuwingszin.') in feite spelen dergelijke remmende overwegingen steeds minder een rol. Overal klinkt het 'wij gaan onze eigen weg' in de onderzochte gemeenschappen. En men voelt in dat opzicht de wind van de tijdgeest in de rug. Minder dan in vroeger jaren heeft men het gevoel dat men de kerk verlaat. De gemeenschappen beseffen dat zij zelf vormgeven aan kerkzijn en zo de zaak van het geloof voortzetten. Het zelfbewustzijn is gegroeid.

Dat schept ruimte voor, zoals men dat noemt, 'positieve energie'. De oude pijn, frustratie en boosheid over de stagnatie van vernieuwingen – 'het aflassen van het concilie' (Oosterhuis) – worden nog wel gevoeld en zijn nog makkelijk oproepbaar. Maar de gemeenschappen als zodanig blijven daar niet in steken en lijken aan het verzet voorbij. De verzelfstandiging wordt niet meer alleen als een verlies gevoeld, maar ook als een vorm van vrijheid en zelfbewustzijn die trouw aan een traditie niet in de weg hoeft staan.

Trouw aan geloof en traditie-

Dat de zeven zelfstandige gemeenschappen trouw willen zijn aan de christelijke traditie waarin zij staan is een van de opvallende kenmerken die uit de rondgang naar voren kwamen. Alle noemen zich expliciet christelijk. Men wil bewust in de brede stroom van de traditie staan, op sommige plaatsen verwijst men daarbij expliciet naar de vroegchristelijke gemeente. Ook is voor alle groepen de Bijbel de centrale bron waaraan men wil blijven refereren. Opvallend is ook dat men overal bij de viering vasthoudt aan de klassieke opbouw. Bijbelteksten staan centraal. Men zingt liederen (vooral het Oosterhuisrepertoire) en deelt brood en wijn als vorm van een heilig ritueel. Het experiment is overal geparkeerd in aparte bijeenkomsten. 'Zondagmorgen anders'. Ook maakt men er ernst van om invulling te geven aan het begrip voorgangerschap, al verschillen de accenten. Veel nadruk ligt op de gemeenschap als de instantie die zending verleent. Maar tevens vindt men verbondenheid met de traditie overal essentieel. Men wil niet naar binnen gekeerd of geïsoleerd

bezig zijn (geen eilandje), maar zich verbonden voelen met de levende christelijke gemeenschap van vandaag (synchroon) en met de christenheid door de tijden heen (diachroon). Geloof in God is overal een min of meer onuitgesproken veronderstelling. Men bidt tot God en roept hem aan tijdens de vieringen. Wel geeft men nadrukkelijk aan dat het godsgeloof voor de verschillende bezoekers heel verschillend kan liggen. Alle gemeenschappen staan nadrukkelijk open voor twijfelaars en zoekers. Binnen de gemeenschap bestaat blijkbaar een zekere bandbreedte in visie, variërend van orthodox-theïstisch tot agnostisch/atheïstisch. Verschillende gesprekspartners geven desgevraagd aan dat voor henzelf God meer is dan een kwestie van alleen maar verbeelding (alleen maar iets in de eigen subjectiviteit), maar een reële werkelijkheid. Kortom: de gemeenschappen stellen zich ruim op, maar de gemeenschap als zodanig vertrekt vanuit een spontaan (bijbels/christelijk) godsgeloof.

Identiteit - Uit het bovenstaande volgt, dat alle groepen het belangrijk vinden om vorm te geven aan een eigen christelijke identiteit. Men is duidelijk beducht voor vervaging of vormeloosheid. In dit opzicht onderscheiden de r.-k. groepen zich van de protestantse vrijzinnigheid, die hier en daar zo 'vrij' is geworden dat zij aan haar eigen ruimdenkendheid ten onder dreigt te gaan. Blijkbaar is men zich ervan bewust dat bij onafhankelijke groepen op de een of andere manier opnieuw de vraag naar 'orthodoxie' en 'leergezag' naar boven komt, niet zozeer als een formeel juridische kwestie en evenmin in een dogmatische scherpslijperij. Maar wel gaat het om de vraag:

VRIJE GELOOFS- GEMEENSCHAPPEN

We bespraken het onderzoek van Theo van de Kerkhof, hoorden op het congres ervaringen uit de ongeveer veertig vrije groepen in ons land, en dachten na over de toekomst daarvan.

Een van de conclusies van het onderzoek: 'Religie staat niet in functie van kerken. Het omgekeerde is het geval. Kerken staan in functie van religie als het meer funderende gegeven. Zeker, religie kan niet zonder institutionalisering, maar religieuze institutionalisering hoeft niet per se binnen de traditionele kaders plaats te vinden.'

Vrije geloofsgemeenschappen van oudere of jongere datum kunnen spontaan ontstaan buiten kerkelijk verband, bouwen soms voort op wat religieuzen begonnen, maar zijn meestal het directe gevolg van conflicten met een bisdom.

De meeste vrije geloofsgemeenschappen bestaan uit vooral oudere participanten en hebben vaak financiële zorgen. Jongeren komen er nauwelijks: die willen zich niet binden, zijn niet geïnteresseerd in lokale groepen bejaarden, en zoeken het in groepen leeftijdgenoten, bij massale mondiale ervaringen als bij Katholieke Jongerendagen, en in ontmoetingsplaatsen als Taizé.

Belangrijk vindt men een onderlinge band met verwante gemeenschappen, maar is er een nieuwe organisatorische bovenlaag nodig, die geld en tijd gaat kosten? Of zijn vrijblijvende contacten in een 'samenscholing' als Beziëld Verband voldoende? Zou Mariënborg hier nog een rol kunnen spelen?

Gloed onder as, of liever: 'Breekt uit en blaast de doove sintels aan!' (Jan Campert, oorlogsgedicht *Rebel, mijn hart*).

COR RADEMAKER

Column op de website. De auteur is historicus en priester in de congregatie van de paters van de Heilige Harten.

'Wat is voor ons waardevol, van onopgeefbaar belang en hoe houden we daar zicht op?' Het postmoderne antwoord dat de waarheidsvraag irrelevant is en opgegeven moet worden, wordt door geen van de zeven ekklesiagroepen overgenomen. Het is wel de vraag of er hier en daar niet een neiging bestaat om de Bijbel dan wel de geloofsgemeenschap al te makkelijk de rol van het nieuwe 'leergezag' toe te schuiven. Verder kan men zich op sommige plaatsen afvragen of in de trouw aan de christelijke traditie niet toch een restje roomse volgzaamheid schuilt. De Werkhof gemeenschap verwacht van de leden van haar pastoresteam nog steeds een zending of wijding door een kerkgenootschap (protestant of katholiek). Bij afwezigheid van de pastor deelt de Boskapelgemeenschap geen brood en wijn, maar brood en honing. De Ekklesia Breda constateert: 'wij overtreden geen kerkelijke regels'.

Openheid - Als er iets opvalt aan de ekklesiagroepen dan is het wel hun openheid. Men wil niemand uitsluiten. Alle gemeenschappen zijn voluit oecumenisch. Alle verklaren nadrukkelijk (in hun missionstatement of zelfs expliciet aan het begin van de vieringen) dat zij openstaan voor protestanten, gescheidenen, homoseksuelen, zoekers en twijfelaars. Nu schuilt er altijd iets gevaarlijks in een al te nadrukkelijk verkondigen van wat eigenlijk vanzelfsprekend zou moeten zijn. Je laadt de verdenking op je, dat je het vanzelfsprekende kennelijk toch niet helemaal als vanzelfsprekend onderkent. Het is een beetje alsof je een winkel binnenstapt waar een bordje aan de deur hangt: 'Ook Joden zijn hier van harte welkom'.

Het punt is natuurlijk dat een taboe op uitsluiting binnen gevestigde kerken allerm minst vanzelfsprekend is. En bovendien is discriminatie van bijvoorbeeld homo's geen exclusief kerkelijk probleem. Blijkbaar voelen de ekklesia's zich geroepen om op dit punt krachtig een grens te trekken ten opzichte van de officiële kerken, de r.-k. kerk in het bijzonder. In de beeldvorming naar buiten toe is deze openheid ook zeer relevant. Voor de buitenwacht is deze openheid misschien wel hét onderscheidende kenmerk ten opzichte van de gevestigde kerken.

Van ethiek naar spiritualiteit - De kerk 'bij de tijd brengen' was het adagium van het Tweede Vaticaans Concilie. Maar de eisen die de tijd toen stelde zijn de eisen van vijftig jaar geleden. De tijden zijn veranderd. Over het algemeen – op de ene plaats sterker dan op de andere – zijn de groepen zich daarvan wel bewust. Overall is wel discussie over de wijze van geloofsbeleving. Men voelt als het ware het veranderde geestelijk klimaat in de eigen gelederen. Alle groepen onderkennen dat het geloof meer persoonsgericht is geworden. Wat mensen zoeken is inspiratie, verdieping, geestelijke voeding, antwoorden op persoonlijke levensvragen, bezieling en ontmoeting. Ook vanuit de nieuwe spiritualiteit (new age) komen nieuwe

vragen op de ekklesiagroepen af. Moest in de jaren '70 geloof vooral politiek en maatschappelijk relevant zijn ('de Bijbel op de krant leggen'), vandaag de dag lijkt die godsdienstkritiek door de tijd te zijn ingehaald, of minstens zelf ten dele onder kritiek te staan. Plotseling lijkt de 'bovennatuur' weer terug van weggeweest. Gelovigen zoeken naar troost, naar steun 'van boven'; ze geloven in engelen, vertrouwen op de kracht van het gebed, of steken een kaarsje op bij Maria. Dat leek onder maatschappijkritische christenen lange tijd not done. Maar ook onder vernieuwingsgezinde gelovigen lijkt wat dat betreft het tij aan het keren. Tegen deze achtergrond lijken de ekklesia's nu soms met de diaconie in de maag te zitten. Men voelt zich verplicht 'iets maatschappijlijks' te doen, maar merkt tegelijkertijd dat bij de eigen gemeenteleden bezinning, ontmoeting en samen vieren voorop staan. Over het algemeen houdt men het erop dat er een balans moet zijn tussen het persoonlijke en het maatschappelijke. Hier en daar breekt het besef door dat de belangrijkste maatschappelijke bijdrage heden ten dage wel eens een spirituele zou kunnen zijn: oog krijgen voor zingeving, aandacht voor het meditatieve, feeling voor het heilige. In de veranderde positie van religie in de maatschappij ligt naar mijn gevoel de grootste uitdaging

voor de gemeenschappen. Besef van die veranderde positie biedt ook openingen naar een gesprek met meer traditionele gelovigen en – opvallend genoeg en wellicht nog belangrijker – met de jongere generatie katholieken, die tegenwoordig eerder neigen naar traditionele dan naar progressieve vormen van katholiciteit. Dat gesprek zou niet langer moeten gaan over hete hangijzers (ambt, geldigheid van tafelgebeden, leergezag, etc.), maar over spiritualiteit.

Gemeenschap - De ekklesiagroepen vormen hechte gemeenschappen. Dat is een van de sterkste troeven die deze groepen in huis hebben. Als er ergens behoefte aan is in onze geïndividualiseerde samenleving, dan is het wel aan nabije en laagdrempelige gemeenschappen. Naast behoefte aan verdieping en inspiratie is de behoefte aan ontmoeting en aan het gevoel ergens bij te horen het belangrijkste motief van bezoekers om zich bij een ekklesiagroep aan te sluiten. Concreet krijgt dat gestalte in deelname aan de viering, waarbij muziek en samenzang als een belangrijke bindende factor wordt genoemd. Maar ook de persoonlijke ontmoeting voor en na de dienst, de mogelijkheid om lief en leed met elkaar te delen, om betrokken te zijn bij de voorbereiding en bij werkgroepen staan bovenaan

Boskapelgemeenschap Nijmegen >

^ *San Salvator*
Den Bosch

de lijst van punten die bezoekers hogelijk waarden. Gemeenschapsvorming en een samenbindend vermogen is in het algemeen één van de belangrijkste waarden die religieuze gemeenschappen te bieden hebben.

Knelpunten - ER WORDEN ER ENKELE REGELMATIG GENOEMD:

- De vergrijzing wordt door alle groepen als het belangrijkste knelpunt aangeduid. Dat roept de vraag op: is men het staartje van een voorbijgaande ontwikkeling, of gloort er iets nieuws aan de horizon? Op die vraag is geen eenduidig antwoord mogelijk. Of het antwoord moeten luiden: beide is het geval. Er is nieuw elan, en de revival aan nieuwe groepen doet vermoeden dat er toekomst is voor dit soort gemeenschappen. Ook het algemeen besef dat, zelfs in een moderne samenleving als de Nederlandse, religie niet verdampt, maar steeds weer naar nieuwe wegen zoekt, wijst in die richting.

Anderzijds: wie naar de gemiddelde leeftijd van de bezoekers kijkt, krijgt de indruk dat het toch vooral om een generatiegebonden gemeenschap gaat. De groepen hangen erg aan een Oosterhuisiaanse spiritualiteit. Dat is hun kracht en hun zwakte. Het geeft

hun een geheel eigen sfeer en karakter, maar het ziet ernaar uit dat de Oosterhuisiaanse school toch gebonden is aan mensen die kerkelijk zijn opgevoed. Van huis uit buitenkerkelijken en de post-christelijk gesocialiseerde generatie treden niet makkelijk toe tot deze gemeenschappen. Voor hen is het te zeer een vreemde taal en vreemde vormenwereld.

- De groepen zeggen niet te organiseren voor de eeuwigheid. En zij willen ook hun eigen voortbestaan niet tot doel maken. Maar vanuit het bewustzijn dat men wel degelijk iets te bieden heeft aan de cultuur waarin men staat en als het ware een schat in bewaring heeft, komt toch ook de vraag op hoe dit door te geven aan volgende generaties. Men zal hoe dan ook alert moeten blijven om zichzelf waar nodig tijdig te vernieuwen, om relevant te blijven in veranderende omstandigheden.

- Al de zeven gemeenschappen moeten zichzelf zien te bedruipen. Dat lukt tot nu toe, maar de financiën vormen toch een hele opgave. De protestantse cultuur heeft wat dat betreft een sterkere traditie dan de katholieke. De rol van religieuze orden en congregaties is in de financiering (met name in de startfase) op een aantal plaatsen essentieel geweest.

- De publieke opinie loopt nog steeds wat achter de feiten aan als het gaat om besef van een hernieuwde relevantie van religie in de samenleving. Met name de media zijn in dit opzicht vaak weinig actueel.

- Alle groepen zijn in hoge mate vrijwilligersorganisaties. Dat houdt een zekere kwetsbaarheid in, zeker in een tijd waarin mensen het steeds drukker krijgen. Soms blijkt het moeilijk om nieuwe vrijwilligers te vinden.

Succesfactoren en aanbevelingen - DE VOLGENDE PUNTEN

KWAMEN UIT DE ZEVEN GESPREKKEN NAAR VOREN:

- Ga je eigen weg. Wees zelfbewust. Laat de negatieve energie varen; blijf niet staan bij wat vroeger was. Blijf niet hangen in heimwee, maar vraag je af wat het religieuze verlangen anno nu is. Schud het stof van de voeten en ga.
- Streep de vraag naar geldigheid door. Daarmee ontnem je anderen de macht over jou en neem je jouw macht in eigen hand.
- Sluit aan op de levensbeschouwelijke behoeften, zoals die nu leven in deze tijd. Maar vooral ook zoals die leven binnen de eigen gemeenschap. Zorg voor draagvlak. Loop niet te ver voor de troepen uit.
- Niet jij bent buiten de traditie gaan staan, anderen hebben hun visie op de traditie verengd, waardoor jij in hún visie er buiten bent komen te staan. Maar uiteindelijk is dat hun zaak en hun probleem.
- Zorg voor een balans tussen persoonlijke levensvragen en aandacht voor de cultuur en maatschappij in bredere zin.
- Zorg voor een goede organisatie en heb de zaak financieel op orde.
- Ben proactief. Neem tijdig maatregelen. Richt een stichting op (voor nieuwe groepen).
- Zoek een eigen kerkruimte, een eigen thuis.
- Sta open voor nieuwkomers. Ben je ervan bewust dat groepen de natuurlijke neiging hebben tot een zekere afweer.
- Heb een duidelijk profiel, ga de identiteitsvraag niet uit de weg.
- Ben zelfkritisch, durf je kwets-

baar op te stellen; houd jezelf theologisch-inhoudelijk scherp.

- Heb aandacht voor elkaar, deel lief en leed, organiseer 'onderling pastoraat'.
- Muziek en een koor vormen een sterk bindende factor.
- Ben je bewust van je eigen rijkdom. Je beschikt over een religieuze taal en rituele vormen die de samenleving mist en hard van node heeft.
- Haal niet je neus op voor nieuwe ontwikkelingen. Waar wijst dat op als mensen zoeken naar meditatieve vormen van geloven? Ga daarop in.
- Heb aandacht voor schoonheid en kwaliteit. Beperk je in wat je aanpakt. Maar doe wat je doet goed.

Een landelijk verband - Alle gemeenschappen erkennen het belang van een onderlinge band met verwante gemeenschappen. Men wil zich niet als een sekte afzonderen van het grotere geheel; men wil niet in zichzelf gekeerd raken. Ook met het oog op de continuïteit is het van belang dat gemeenschap overstijgende vragen (van organisatorische en/of theologische aard) gemeenschappelijk worden aangepakt. Tegelijk heerst er ook een zekere beduchtheid voor een nieuwe organisatorische bovenlaag, die een investering in geld en tijd gaat kosten. Hier en daar geeft men expliciet aan dat energie steken in een overkoepelend verband niet de eerste prioriteit heeft. Ook stelt men de vraag wat de concrete bijdrage van zo'n verband dan kan zijn. Wat is het doel? Wat de meer-

waarde? Antwoorden die de groepen zelf geven zijn: uitwisselen van informatie en ervaringen; adviseren van nieuwkomers en deskundigheidsbevordering; gezamenlijke marketing/pr; iets voor de gelovige aan de basis, een toogdag (in tegenstelling tot alleen contact op bestuurs- of organisatieniveau). Ook wordt opgemerkt dat er landelijk al een aantal initiatieven bestaan, waar men soms al in participeert. Men pleit ervoor de krachten op dat vlak te bundelen. Ook bestaan er op stedelijk niveau verbanden waaraan de groepen deelnemen (plaatselijke Raad van Kerken bijvoorbeeld).

De rol van Mariënborg - Alle groepen kennen Mariënborg. Sommigen gesprekspartners zijn of waren lid. Men ontvangt de nieuwsbrieven, volgt de activiteiten. Tegelijk lijkt hier en daar een zekere onbekendheid met de actuele stand van zaken met betrekking tot de vereniging te bestaan. "Wat doet Mariënborg tegenwoordig eigenlijk?" Enigszins kleeft Mariënborg het beeld aan van 'heimwee naar het verleden', van een voorbijgeestdrift, een voorbijgestrijd; een te sterke gerichtheid op en afhankelijkheid van het instituut r.-k. kerk. De wens om het instituut te veranderen hebben alle groepen achter zich gelaten. "Daar steken we geen energie meer in." Overigens geeft men wel aan, dat het om beeldvorming gaat en men niet precies weet of het beeld dat men van Mariënborg heeft wel klopt. Ziet men een rol weggelegd voor de Mariënborgvereniging? Daarvan is concreet niet direct sprake. De wedervraag luidt soms: "Wat zou Mariënborg willen bieden?" Men beschouwt de vereniging als één van die landelijke initiatieven, waarvan men blij is dat ze bestaan, maar waarvan men ook zegt: "Bundel de krachten."

MARIËNBURG MAGAZINE

SPECIAL

